

Morten Kjelland

3. UTGAVE

Erstatningsrett

- en lærebok

Universitetsforlaget

ERSTATNINGSRETT

Morten Kjelland

ERSTATNINGSRETT

– en lærebok

3. utgave

Universitetsforlaget

© H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard) AS ved Universitetsforlaget 2024

1. utgave 2016

2. utgave 2019

ISBN 978-82-15-06621-9

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med rettighetshaverne er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Utnyttelse i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning og kan straffes med bøter eller fengsel.

Henvendelser om denne utgivelsen kan rettes til:

Universitetsforlaget

Postboks 508 Sentrum

0105 Oslo

www.universitetsforlaget.no

Omslag: Mette Gundersen

Sats: ottaBOK

Trykk og innbinding: Livonia Print, Latvia

Boken er satt med: Sabon LT Std 10,5/13

Papir: 90 g Amber Graphic 1,25

Forord til 1. utgave

Denne boken er skrevet som en ren lærebok i erstatningsrett, tilpasset læringskravene ved Universitetet i Oslo.

Store deler av fremstillingen er en videreutvikling av egne arbeider med erstatningsrett gjennom 15 år. Presentasjonsformen bygger på erfaring med undervisning i erstatningsrett, både for jusstudenter og andre som skal utvikle sin kompetanse i faget. Dette har gitt meg innsikter i hvilke temaer som ofte oppfattes som særlig forklaringskrevende. Som ledd i undervisningen har jeg også fått prøvd ut figurer og andre visuelle hjelpemidler.

En særlig takk går til professor dr. juris Erling Hjelmeng, som har lest gjennom manus og kommet med innsiktsfulle innspill. Takk også til professor ph.d. John Asland for verdifulle kommentarer til bokmanuset.

Jeg takker også for utmerket bistand fra vitenskapelige assistenter ved Institutt for offentlig rett, Arild Brukstuen og Henrik Vaaler, som har språkvasket manus og lest korrektur. Universitetsbibliotekar Bård Sverre Tuseh og hovedbibliotekar Karen Danbolt har hjulpet meg med innhenting av norske og utenlandske kilder. Jeg takker også overbibliotekar Randi Halveg Iversby og de andre medarbeiderne ved Juridisk bibliotek for all god hjelp.

Jeg vil også få takke Universitetsforlaget og forlagsredaktør Emil Hamre og manuskoodinator Gunhild Eide for konstruktivt, fleksibelt og profesjonelt samarbeid.

Spørsmål og innspill om feil eller annet som kan forbedres i boken, kan rettes til morten.kjelland@jus.uio.no.

Institutt for offentlig rett, Oslo, 17. mars 2016

Morten Kjelland

Forord til 2. utgave

Fremstillingen er oppdatert med nær 40 høyesterettsavgjørelser, i tillegg til nyere juridisk teori og andre kilder. I denne utgaven beskrives også den nye regelen om utmåling av barneverstatning i skadeserstatningsloven § 3-2a, i tillegg til andre sentrale erstatningsrettslige lovendringer.

En rekke avgjørelser er gitt nye kallenavn av hensyn til personvernet, i samsvar med Høyesteretts anvisninger i Sensiteringsdommen i HR-2018-557-A avsnitt 21. En nærmere beskrivelse av grunnlaget for utarbeidelsen av nye kallenavn gis i punktet om bruken av boken og nettressursen.

Også denne utgaven av boken er skrevet som en ren lærebok i erstatningsrett, tilpasset læringskravene ved Universitetet i Oslo.

Jeg takker for utmerket bistand fra Lasse Hansen Jostad og vitenskapelige assistenter ved Institutt for offentlig rett, Maryam Khan og Liv Artemis L. Nygaard, som har bistått med korrektur og oppdateringer av rettspraksis og andre kilder. Takk også til advokat Henrik Vaaler som har bidratt verdifullt i arbeidet med å oppdatere kapitlet om erstatningsrettens internasjonalisering.

Jeg takker også overbibliotekar Randi Halveg Iversby og de andre medarbeiderne ved Juridisk bibliotek for all god hjelp.

Jeg vil også få takke Universitetsforlaget og forlagsredaktør Neslihan Cin og manuskoordinator Gunhild Eide for konstruktivt, fleksibelt og profesjonelt samarbeid.

Spørsmål og innspill om feil eller annet som kan forbedres i boken, kan rettes til morten.kjelland@jus.uio.no.

Institutt for offentlig rett, Oslo, 22. mai 2019

Morten Kjelland

Forord til 3. utgave

Fremstillingen er oppdatert med rundt 40 høyesterettsavgjørelser, i tillegg til nyere juridisk teori og andre kilder. Høyesterett har avsagt flere dommer som avklarer sentrale regler om ansvarsetablering, i tillegg til å presisere og nyansere regler innen ulike deler av utmålingslæren. Som eksempel på det siste kan nevnes HR-2022-980-A og andre dommer om oppreisningserstatning etter voldtekt og drap, hvor Høyesterett har lagt om fra standardiserte kronebeløp til standardisering basert på folketrygdens grunnbeløp på domstidspunktet.

Erstatningsretten er under stadig sterkere innflytelse av både EU/EØS-rett og menneskerettigheter. Den økte internasjonaliseringen gjenspeiles blant annet i beskrivelsene av bilansvaret, hvor det den siste tiden er rettet oppmerksomhet mot bilansvarsloven § 2 om lovens anvendelsesområde. Tredje utgave av boken inneholder også flere nye avgjørelser om erstatningsansvar ved brudd på EØS-rettens erstatningsansvar ved krenkelser av EMK.

En rekke avgjørelser er gitt kallenavn for enklere å holde dem fra hverandre. I likhet med i forrige utgave av boken er navnene utformet i samsvar med Høyesteretts anvisninger i Sensitiseringsdommen i HR-2018-557-A avsnitt 21. En nærmere beskrivelse av grunnlaget for utarbeidelsen av nye kallenavn gis i punktet om bruken av boken og nettressursen.

Boken er ajourført med dommer og andre kilder frem til 1. oktober 2023. Nominelle beløp er flere steder omregnet til nåtidsverdi basert på konsumprisindeksen (KPI). Her har jeg benyttet KPI slik den var pr. august 2023.

Også denne utgaven av boken er skrevet som en ren lærebok i erstatningsrett, tilpasset læringskravene ved Universitetet i Oslo.

Jeg takker leder av Juridisk bibliotek Hilde Westbye og de andre medarbeiderne ved Juridisk bibliotek for all god hjelp.

Jeg vil også få takke Universitetsforlaget og forlagsredaktør Astrid Marie Grov og manuskordinator Maria Westervoll for konstruktivt, fleksibelt og profesjonelt samarbeid.

Spørsmål og innspill om feil eller annet som kan forbedres i boken, kan rettes til: morten.kjelland@jus.uio.no

Institutt for offentlig rett, Oslo, 1. oktober 2023

Morten Kjelland

Innhold

Forord til 1. utgave	V
Forord til 2. utgave	VI
Forord til 3. utgave	VII
Bruken av boken og nettressursen	XX
DEL I INNLEDNING	1
Kapittel 1 Innføring i erstatningsretten	3
1.1 Erstatningsretten i et «nøtteskall»	3
1.2 Plass i rettssystemet	5
1.3 Mangfold og spennvidde	6
1.4 Rettskilder og metodeutfordringer	8
1.5 Grunnleggende begreper	13
1.6 Erstatningsrettens kronologi	14
1.6.1 Generelt	14
1.6.2 Nærmere om startpunktet: erstatningsrettlig relevant skade	15
1.7 Den videre fremstillingen	26
Kapittel 2 Grunnleggende hensyn	29
2.1 Innledning	29
2.2 Gjenoppretting (reparasjon)	30
2.3 Forebygging (prevensjon)	31
2.4 Øvrige hensyn – og samspillet mellom dem	34
Kapittel 3 Internasjonalisering	37
3.1 Innledning	37
3.2 EØS-erstatningsretten	38
3.2.1 Generelt	38
3.2.2 Privat erstatningsansvar ved overtredelse av EU/EØS-regler	41
3.2.3 Et utdypende eksempel: bilansvarsloven §§ 6 og 7	43
3.3 Ansvar ved brudd på menneskerettighetene	45
3.3.1 Erstatning ved krenkelser av EMK	45

3.3.2	Konkretisering gjennom utvalgte typetilfeller	52
3.3.3	Oppsummering av EMK-rettens betydning for norsk erstatningsrett	58
3.4	Sammenliknende erstatningsrett. PETL og PEL	60
DEL II ANSVARSGRUNNLAG		63
Kapittel 4 Det alminnelige skyldansvaret (culpaansvaret)		65
4.1	Innledning	65
4.2	Hensyn bak skyldansvaret	65
4.3	Innfallsvinkler og strukturer i culpanormen	67
4.3.1	«Bonus pater familias»-figuren og kritikken mot den	67
4.3.2	«Rolleforventning» og «handlingsnormer»	68
4.3.3	To hovedtrinn, ut fra (1) objektive og (2) subjektive culpaelementer	68
4.4	Objektive culpaelementer	69
4.4.1	Brudd på handlingsnormer utenfor erstatningsretten	69
4.4.2	Skadeevne	77
4.4.3	Risikoens alminnelige synbarhet	83
4.4.4	Handlingsalternativer	86
4.4.5	Nytteverdien av den skadegjørende handlingen	91
4.5	Subjektive culpaelementer	92
4.5.1	Individuelle forhold på skadevolders side	92
4.5.2	Spørsmål om betydningen av forhold på skadelidtes side	95
4.6	Presiseringer av culpanormen	98
4.6.1	Generelt: relasjoner og relativitet	98
4.6.2	Profesjonsansvar	102
4.6.3	Styreansvar	105
4.6.4	Rene formuesskader	107
4.6.5	Offentligrettslige forhold	108
4.6.6	Barns eget ansvar og foreldres tilsynsansvar	109
4.6.7	Sinnssykes ansvar	115
4.6.8	Medvirkningsansvar	117
4.6.9	Unnlatelser	119
4.7	Forhold som utelukker culpaansvar	124
4.7.1	Nødhandlinger	124
4.7.2	Samtykke	127
4.7.3	Tjenesteplikter	129
4.7.4	Rettsvillfarelse	129
4.8	Kort om bevis	131
Kapittel 5 Det ulovfestede objektive ansvaret		133
5.1	Innledning	133
5.2	Historiske linjer	134

5.2.1	Det ulovfestede objektive ansvarets fremvekst	134
5.2.2	Stadfesting, presisering og nyansering av ansvarsregelen . .	137
5.2.3	Hovedfasene i rettsutviklingen	138
5.3	Forskjellige utforminger av ansvarsmodellen	139
5.3.1	Oversikt over hovedretningene	139
5.3.2	Nærmere om kombinasjonsmodellens grunnlag og struktur	141
5.4	Inngangsvilkårene	143
5.4.1	Ekstraordinær risiko	143
5.4.1.1	Generelt	143
5.4.1.2	Spesielt om «teknisk svikt» mv.	152
5.4.2	Stadig risiko	154
5.4.3	Typisk risiko	156
5.4.4	Tilstrekkelig risikotilknytning	157
5.5	Helhetsvurdering	160
5.5.1	Oversikt	160
5.5.2	Pulveriseringsmomentet	161
5.5.3	Prevensjonsmomentet	162
5.5.4	Interessemomentet	163
5.5.5	Konkret rimelighet	166
Kapittel 6	Lovfestede ansvar, med vekt på bilansvaret	168
6.1	Innledning	168
6.2	Mangfoldet av ansvarsgrunnlag – en oversikt	169
6.3	Bilansvaret	175
6.3.1	Oversikt	175
6.3.2	Lovpålagt forsikring med EØS-dimensjon	176
6.3.3	Bilansvarslovens virkefelt	179
6.3.3.1	Skadebegrepet, bal. §§ 1 og 2	179
6.3.3.2	Motorvognbegrepet, bal. § 3	184
6.3.4	Hovedvilkåret i loven. Analyse av «gjer»-kriteriet	185
6.3.4.1	Generelt	185
6.3.4.2	Presiseringer for utvalgte typetilfeller	186
6.3.5	Begrensninger ut fra skadeobjektet, bal. § 5	196
6.3.6	Særregelen om kollisjoner i bal. § 8	197
6.3.7	Uforsikret/ukjent motorvogn. Trafikkforsikrings- foreningen	201
6.3.8	Kort om personlig ansvar og regress	202
Kapittel 7	Ansvar for skade voldt av andre	205
7.1	Innledning	205
7.2	Arbeidsgiveransvar	206
7.2.1	Generelt	206
7.2.2	Kravet om et arbeidsgiver–arbeidstaker-forhold	207

7.2.3	Skyldkravet	212
7.2.4	Rekkevidden av arbeidsgiveransvaret	213
7.2.4.1	Oversikt	213
7.2.4.2	Tilknytningskrav 1: tidsmessig sammenheng	213
7.2.4.3	Tilknytningskrav 2: saklig sammenheng	215
7.2.5	Særlig om det offentliges arbeidsgiveransvar	220
7.3	Organansvar	225
7.3.1	Generelt	225
7.3.2	Analyse av to høyesterettsdommer	226
7.3.2.1	Offentlig sektor: Omsorgsovertakelse (Rt. 1995 s. 209)	226
7.3.2.2	Privat sektor: Tripp Trapp (Rt. 2012 s. 1062)	228
7.4	Offentlig myndighetsutøvelsesansvar	230
7.4.1	Grunnlovsstridige lovvedtak	230
7.4.2	Ugyldige forvaltningsvedtak	231

DEL III ÅRSÅKSSAMMENHENG OG ERSTATNINGSVERNETS GRENSER

237

Kapittel 8	Årsaksvurderingens utgangspunkter	239
8.1	Innledning	239
8.2	Generelle utgangspunkter og utfordringer	239
8.2.1	Rettskildene	239
8.2.2	Lovfestede uttrykk for årsakskravet	240
8.2.3	Begrepsavklaringer	240
8.2.4	Det videre opplegget	241
8.3	Samvirkende årsaker	241
8.3.1	Innledning	241
8.3.2	Betingelseslæren. <i>P-pille II</i> (Rt. 1992 s. 64)	242
8.3.3	Stadfesting og presiseringer av betingelseslæren	244
8.3.4	Skadevolder hefter for hele skaden	246
8.3.5	Forholdet til sårbarhetsprinsippet	248
8.4	Selvstendig virkende årsaker	254
8.4.1	Behovet for skreddersydde rettslige løsninger	254
8.4.2	Utvalgte årsakskonstellasjoner	255
8.5	Generelt om bevis av årsakssammenheng	260
8.5.1	Behovet for sakkyndighet	260
8.5.2	Fri bevisvurdering	261
8.5.3	Beviskrav	262
8.5.4	Bevisbyrde	263

Kapittel 9 Erstatningsvernets grenser	266
9.1 Innledning	266
9.2 Hensyn	267
9.3 Uvesentlighetslæren	267
9.4 Adekvanslæren	272
9.4.1 Generelt	272
9.4.2 Påregnelighetskriteriet	274
9.4.3 Nærhetskriteriet	276
9.4.4 Enkelte andre avgrensningstfaktorer	279
9.5 Utvalgte typetilfeller	282
9.5.1 Uegentlige tredjepartstap	282
9.5.1.1 Utgangspunkter	282
9.5.1.2 Skadelidte innenfor faresonen	282
9.5.1.3 Skadelidte utenfor faresonen	283
9.5.2 Tredjepartstap og rene formuestap	289
9.5.2.1 Generelt	289
9.5.2.2 Personskader	290
9.5.2.3 Formuesskader	293
9.5.2.4 Tingsskader	305
DEL IV ERSTATNINGSUTMÅLING	309
Kapittel 10 Generelle utmålingsprinsipper	311
10.1 Innledning	311
10.2 Prinsippet om full erstatning	311
10.3 Prinsippet om berikelsesfradrag	313
10.4 Tapsbegrensningsplikt	315
10.5 Supplementsprinsippet	317
Kapittel 11 Tings- og formuesskader	320
11.1 Innledning	320
11.2 Tingsskader	321
11.2.1 Delskade	321
11.2.2 Totalskade	324
11.3 Rene formuesskader	325
11.4 Kort om regress	326
11.5 Bevisvurderingen	328
Kapittel 12 Personskader	330
12.1 Innledning	330
12.2 Inntektstaperstatning	332
12.2.1 Oversikt	332
12.2.2 Trygdeytelser i ulike faser	332

12.2.3	Påført inntektstap	333
12.2.4	Fremtidig inntektstap	334
12.2.5	To standardiserte erstatningsordninger	340
12.3	Merutgiftserstatning	340
12.3.1	Oversikt	340
12.3.2	Begrepet «nødvendig og rimelig»	341
12.3.3	Behovsstandarder	341
12.3.3.1	Presentasjon av «kategoriskjemaet»	341
12.3.3.2	Medisinske behov	342
12.3.3.3	Sosialmedisinske behov	343
12.3.3.4	Sosiale behov	344
12.3.4	Eksempler på typer merutgifter	345
12.4	Hjemmearbeidserstatning	349
12.4.1	Innledning	349
12.4.2	En firetrinnsmodell for utmålingen	349
12.5	Menerstatning	353
12.5.1	Innledning	353
12.5.2	Hensyn	354
12.5.3	Vilkår	354
12.5.4	Utmåling	357
12.6	Oppreisning	360
12.6.1	Innledning	360
12.6.2	Strukturen i skl. § 3-5	361
12.6.3	Hensyn	362
12.6.4	Vilkår	363
12.6.5	Utmåling	365
12.6.5.1	Skjønnsmessig utmåling	365
12.6.5.2	Normert oppreisning	367
12.7	Barneerstatning	371
12.7.1	Hovedlinjer	371
12.7.2	Skader påført før 1. mars 2018	372
12.7.3	Skader påført fra og med 1. mars 2018	373
12.8	Forsørgertapserstatning	376
12.8.1	Oversikt	376
12.8.2	Kretsen av erstatningsberettigede	377
12.8.3	Den konkrete utmålingen	378
12.9	Kort om erstatning for tredjepartstap utenfor skl. § 3-4	382
12.9.1	Hovedregelen	382
12.9.2	Unntak – to grunnvilkår	383
12.10	Fellesspørsmål	384
12.10.1	Erstatningsformen	384
12.10.2	Enkelte regressspørsmål	385
12.10.3	Adgangen til etteroppgjør	385
12.10.4	Erstatningskrav og arv	386

DEL V ANSVARSNEDSETTELSE OG ANSVARFORDELING	389
Kapittel 13 Skadelidtes medvirkning	391
13.1 Innledning	391
13.2 «Medvirkningsvurderingens kronologi»	392
13.3 Grunnleggende hensyn	393
13.4 Vilkår for avkortning	395
13.4.1 Skyld hos skadelidte	395
13.4.2 Årsakssammenheng – integrert i medvirkningskriteriet . . .	399
13.5 «Kan»-vurderingen. Momenter og graderinger	400
13.6 Avkortningsteknikken	404
13.7 Presiseringer for ulike medvirkningstrinn	405
13.8 Identifikasjonsspørsmål	407
13.8.1 Problemstilling og terminologi	407
13.8.2 Personskader	407
13.8.3 Tings- og formuesskader	410
Kapittel 14 Lemping	412
14.1 Innledning	412
14.2 Hensyn	413
14.3 Lempingsvilkårene	414
14.3.1 Oversikt	414
14.3.2 Skl. § 5-2 første alternativ («urimlighetsregelen»)	414
14.3.3 Skl. § 5-2 andre alternativ («rimlighetsregelen»)	418
14.4 Presiseringer av virkeområdet for skl. § 5-2	419
14.4.1 Betydningen av skadetypen	419
14.4.2 Betydningen av ansvarsgrunnlaget	419
14.4.3 Betydningen av om det foreligger et kontraktsforhold	420
14.4.4 Særskilt om forholdet til skl. §§ 1-1, 2-2 nr. 1 og 2-3	421
Kapittel 15 Flere skadevoldere. Regress	423
15.1 Innledning	423
15.2 Forholdet til skadelidte – solidaransvar	423
15.2.1 Generelt om skl. § 5-3 nr. 1	423
15.2.2 Kravet om «samme skade». Ett utvalgt eksempel	424
15.2.3 Presiseringer av anvendelsesområdet for solidaransvaret . .	426
15.2.4 Full dekning fra én skadevolder. Rettsvirkninger	427
15.3 Forholdet mellom skadevolderne – regress	427
15.3.1 Generelt om skl. § 5-3 nr. 2	427
15.3.2 Helhetsvurdering og skjønnsmomenter	428
15.3.3 «Fordelingsteknikker»	429
15.4 En oppsummerende figur	430

Vedlegg, ordforklaringer, kilder og registre	433
Ordforklaringer ⓘ	443
Forkortelser	445
Litteratur	447
Lover og forskrifter	464
Lovregister	469
Konvensjoner, EU/EØS-rettslige kilder og europeiske retningslinjer	479
Rettsavgjørelser	482
Stikkord	499

Figurer og diagrammer

Figur 1	Erstatningsrettens mangfold	6
Figur 2	Grunnvilkårene for erstatning, med oversikt over bokens disposisjon	27
Figur 3	Tradisjonelt «årsaksskjema» anvendt ved brudd på EMK	55
Figur 4	Hovedtrekk i EMK-erstatningsretten og innvirkningen på norsk erstatningsrett	58
Figur 5	Faregradens betydning for hvilke handlingsalternativer som forventes iverksatt	90
Figur 6	Samspill mellom culpamomenter	99
Figur 7	Culpanormens relativitet og nedre grense mot hendelige uhell ..	100
Figur 8	Barns og foreldres erstatningsansvar	115
Figur 9	Hovedtrekk i utviklingen av det ulovfestede objektive ansvaret ..	138
Figur 10	Ulike interessetilknytninger, belyst med eksempler	163
Figur 11	«Gjer»-kriteriets kjerneområde, yttergrense og randsone	194
Figur 12	Forholdet mellom bal. §§ 4, 7 og 8	198
Figur 13	Hovedelementene i arbeidsgiveransvaret	206
Figur 14	Tripp Trapp-stolen til venstre og Oliver-stolen til høyre	229
Figur 15	Betingelselæren ved samvirke mellom ansvarshendelsen og særlig sårbarhet	247
Figur 16	Betingelselæren ved samvirke mellom ansvarshendelser. Solidaransvarsprinsippet	247
Figur 17	Sentrale avgrensingsinstrumenter og tilhørende momenter	294
Figur 18	«Full erstatning» er et juridisk begrep	312
Figur 19	Tapsbegrensningspliktens ulike sider	316
Figur 20	Supplementsprinsippet	318
Figur 21	Oversikt over hovedsituasjoner og utmålingsprinsipper ved tings- og formuesskader	320
Figur 22	Aktører i regressoppgjør	327
Figur 23	Oversikt over erstatningspostene	331
Figur 24	Forenklet skisse over offentlige ytelser som dekker inntektstap ..	332
Figur 25	«Kategoriskjemaet». Ulike behovsstandarder	342
Figur 26	Oversikt over «nødvendig og rimelig»-begrepet	345
Figur 27	Oversikt over normeringsbeløpene	368
Figur 28	Elementene i forsørgertapserstatningen	378
Figur 29	«Medvirkningsvurderingens kronologi»	392
Figur 30	Minstekravene til skyld som grunnlag for avkortning	397

Figur 31	Medvirkning i ulike trinn	405
Figur 32	Solidaransvar og pro rata-ansvar. Skl. § 5-3	430
Diagram 1	Utviklingen i antallet oppreisningssaker	437
Diagram 2	Typer oppreisningssaker	438

Tabeller

Tabell 1	Culpanormens skadeevnebegrep belyst med eksempler fra rettspraksis	82
Tabell 2	Elementene i skl. § 1-4	127
Tabell 3	Rettslitteraturens ulike tilnærminger til det ulovfestede objektive ansvaret	141
Tabell 4	Det ulovfestede objektive ansvarets skadeevnebegrep belyst med eksempler fra rettspraksis	151
Tabell 5	Bilansvarslovens dekningsområde for konkrete skadesituasjoner	196
Tabell 6	Dekningsområdet for begrepet «arbeid i heimen»	351
Tabell 7	Menerstatning. Invaliditetsgrupper	358

Bruken av boken og nettressursen

For å lette formidlingen av de ulike erstatningsrettslige deltemaene har jeg supplert beskrivelsene med figurer og tabeller. Dette er begrenset til tilfeller hvor en visualisering er tydeliggjørende.

Ettersom store deler av erstatningsretten er skapt og utviklet av Høyesterett, har jeg flere steder supplert beskrivelsene av rettspraksis ved å ta inn utdrag av dommene. Det er gjort ved å ta inn domsutdrag med kommentarer, satt i to spalter. Venstre kolonne angir utdragene fra Høyesteretts premisser, mens høyre kolonne er mine fortløpende randbemerkinger. Siktemålet er også å tydeliggjøre hva som er det primære rettsgrunnlaget for utvikling av erstatningsrettens regler og prinsipper, noe som kan ha verdi i et mer generelt metodologisk perspektiv. Enkelte steder er også mindretallsvotum analysert på denne måten. Som påpekt av Steinar Tjomsland og Anders Chr. Stray Ryssdal, «vil man ved å studere begrunnelsen til de forskjellige fraksjoner se at erstatningsretten ikke alltid gir et 'fasitsvar', men at flere betraktningmåter og løsninger vil kunne være forsvarlige» (Tjomsland og Ryssdal 1994 s. 7).

På slutten av hvert kapittel er det satt inn en ramme med utvalgte spørsmål. Enkelte har preg av å være kontrollspørsmål, mens andre er ment å anspore til egen videre refleksjon over erstatningsrettslige spørsmål. De spørsmålene som særlig inviterer til tenkning på tvers av de mange deltemaene i faget – og hvor det kan være nødvendig å se sammenhenger med tidligere kapitler i boken – er merket med symbolet ☐. Det er også tatt inn caser i forskjellige utforminger, og disse «minipraktikumene» er markert med ⊕.

Videre nevner jeg at kursiveringene og klammeparentesene i domspremisses, juridisk teori og andre siterte tekster er foretatt av meg, med mindre annet er oppgitt.

Jeg har lagt opp presentasjonen av saksforholdet i dommene slik at de beskrives fortløpende underveis der de opptrer i teksten første gang. For å øke leservennligheten har jeg flere steder stikkordmessig gjentatt kjernen i dommen, tilpasset de stedene den måtte opptre andre steder i fremstillingen. Hvor fremstillingen er supplert med flere dommer enn den eller dem som er mer utfyllende beskrevet, har det av plasshensyn vært nødvendig å angi kun referansene. Domskallenavnene kan imidlertid også her gi en antydning om saksforholdet. Begreper er forklart underveis og tilpasset at studentene er i sitt første studieår. Grunnleggende begreper som danner en rød tråd i fremstillingen, er forklart allerede i punkt 1.5. En del avgjørelser omhandler personskadeerstatning, og av den grunn har jeg tatt inn medisinske «ordforklaringer» bakerst. Ord som underveis er merket med symbolet ⊕, er forklart der.

Erstatningsbeløpene er omregnet til nåtidsbeløp og angitt i parentes, noe som har sin bakgrunn i at avgjørelsene spenner over mange år. Omregningen er basert

på konsumprisindeksen (www.ssb.no) og avrundet til nærmeste hele tusen. 2022 er det siste året hvor det er utarbeidet gjennomsnittsbetøp.

Flere av avgjørelsene er gitt kallenavn for enklere å kunne holde dem fra hverandre. Kallenavnene på dommer fra personskadesektoren er basert på annet enn skadelidtes personnavn, i samsvar med de generelle anvisningene fra Høyesterett i *Sensitiseringsdommen* i HR-2018-557-A, avsnitt 21. I dommer Bårdsens votum her er Rt. 2010 s. 1547 kalt for «Nakkesleng II». Jeg har imidlertid funnet det mest hensiktsmessig å betegne denne dommen som «Nakkesleng IV», ut fra sammenhengen med de øvrige dommene om erstatning for påståtte nakkeslengskader, se Rt. 1999 s. 1473 (i boken her angitt som «Nakkesleng II») og Rt. 2000 s. 418 (her angitt som «Nakkesleng III»). Den sistnevnte dommen kan også betegnes som «Lavenergi-dommen». Av hensyn til konsistens med de innarbeidede populærnavnene på avgjørelser fra EFTA-domstolen har jeg fortsatt betegnet Rt. 2000 s. 1811 og Rt. 2005 s. 1365 som henholdsvis «Finanger I» og «Finanger II». Tilsvarende har jeg beholdt de tradisjonelle kallenavnene på andre EFTA-avgjørelser, EU-dommer og EMD-dommer. For øvrig har jeg gjennomgående gitt nye kallenavn til alle personskadeavgjørelser avsagt etter 1970 som tidligere har bygd på personnavn. En utfordring i omleggingen av kallenavnene er å finne frem til navn som tilstrekkelig spesifikt beskriver trekk ved faktum, for eksempel *Føflekkreft* (HR-2023-268-A). For flere avgjørelser har jeg også bygd på det geografiske stedet der ulykken skjedde, se til illustrasjon *Sør-Aurdal* (Rt. 2014 s. 1192) og *Kviby* (Rt. 2015 s. 141). De siste årene har Høyesterett selv gitt kallenavn til sine avgjørelser. Flere av disse navnene er benyttet i boken her, som eksempelvis *Forsetepassasjer* (Rt. 2000 s. 441), *Kenya* (Rt. 2014 s. 892) og *Hjertesvikt* (HR-2017-687-A). Noen av kallenavnene er derfor endret fra tidligere utgaver av boken, men omleggingen er forbundet med den fordelen fremover at navnene vil tilsvare de som finnes i databaser som Lovdata og Rettsdata.

En særskilt utfordring har vært å sette nye kallenavn på de mange dommene om utmåling av pleie- og omsorgserstatning. For denne serien av dommer forsøkte jeg først å bruke et system med romertallsnummerering: «Pleie og omsorg I», «Pleie og omsorg II» mv. Dette ble forkastet etter uttesting i ulike lesergrupper, da det viste seg å være forvirrende og vanskelig å huske. Jeg har derfor valgt å videreføre navn slik som *Stokstad* (Rt. 1996 s. 958), *Rott* (Rt. 1999 s. 1967) og *Bråtane* (Rt. 2002 s. 1436). Disse er innarbeidet og forekommer i litteraturen og eksisterende dommer og gjenspeiles også i de juridiske kildebasene. Det samme gjelder populærnavnene på «domstrilogien» *Ølberg* (Rt. 1993 s. 1524), *Horseng* (Rt. 1993 s. 1538) og *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547). På enkelte områder har de vanlig benyttede domskallenavnene gitt grunnlag for etablerte begreper, slik som «Bastrup-tillegget». Også i slike tilfeller er innarbeidede domskallenavn blitt videreført. For en del avgjørelser egner det seg ikke å vise til kallenavn, og jeg har da flere steder angitt sakstypen i parentes, for eksempel HR-2022-980-A (voldtektssak).

I dommer hvor det vises til annen rettspraksis, har jeg erstattet referanseformen som brukes i Lovdata (f.eks. Rt-2001-320) med den mer tradisjonelle referanseformen (f.eks. Rt. 2001 s. 320). Ved beskrivelsen av dommer fra Den europeiske

menneskerettsdomstolen (EMD) og dommer fra EU-domstolen har jeg brukt ordet «premiss» fremfor «avsnitt», siden det samsvarer godt med innarbeidet begrepsbruk. Fullstendige referanser er gitt bakerst i boken.

Jeg har laget et nettbasert studiemateriale på en nettside som er åpen for alle. Nettsiden er et supplement til denne læreboken, til bruk for kursundervisning, kollokvier og egenstudier. Nettressursen inneholder sammendrag, flervalgsoppgaver («multiple choice») og refleksjonsspørsmål til hvert av de 15 kapitlene i denne boken. I tillegg gir nettressursen mulighet for å fange inn viktige oppdateringer (f.eks. etter nyere høyesterettsdommer). Stoffet er tematisk ordnet etter samme systematikk som i denne læreboken, og man manøvrerer seg rundt ved å klikke på de enkelte kapitlene og underpunktene. Nettressursen er tilgjengelig på www.nettressurser.no/erstatningsrett. Nettressursen fungerer også på mobiltelefon og nettbrett, og du kan enkelt få tilgang ved å skanne QR-koden.

Del I

Innledning

Innføring i erstatningsretten

1.1 Erstatningsretten i et «nøtteskall»

Erstatningsretten er læren om økonomisk kompensasjon for skadeforvoldelse og rommer to hovedspørsmål. Det ene er *om* den som er påført en skade, «skadelidte», kan kreve erstatning av den som påførte skaden, «skadevolder». Hvis svaret er ja, er neste spørsmål *hvor mye* som skal tilkjennes i erstatning. Det første spørsmålet omhandler ansvarsetableringen, mens det siste omhandler erstatningsutmålingen. Hvert av disse to emnene inneholder en rekke undertemaer og problemstillinger som skal behandles i denne boken. Dette punktet skal gi en bakgrunnsforståelse ved å skissere erstatningsretten i et «nøtteskall». Som ledd i denne introduksjonen møter man flere sentrale begreper. Disse gis foreløpige forklaringer her, mens utdypingene foretas i de enkelte kapitlene de hører hjemme.

Erstatningsretten bygger på to hovedhensyn: gjenopprettelseshensynet og preven-sjonshensynet. *Gjenopprettelseshensynet* skal sette skadelidte i samme økonomiske situasjon som før skaden skjedde. Det kommer tydelig til uttrykk i erstatningsrettens grunnleggende utmålingsprinsipp om full erstatning. *Prevensjonshensynet* bygger på forutsetningen om at påleggelse av erstatningsplikt vil motivere potensielle skadevoldere til å unngå skadeforvoldelse. I tillegg til denne allmennpreventive målsettingen er erstatningsreglene basert på hensynet til å oppnå individualprevensjon. Ved å måtte betale erstatning én gang tenker man seg at skadevolderen vil bestrebe seg enda mer for å unngå nye skadeforvoldelser og nye krav. Disse og andre hensyn beskrives nærmere i neste kapittel.

Skadelidte kan bli påført forskjellige typer skader eller tap. Én kategori er skader på ting, «tingsskader». Skadelidte kan ha fått ødelagt lakken på en bil som følge av påkjørsel fra en uforsvarlig syklist. En annen kategori er «personskadene», som kan være fysiske og/eller psykiske skader. Den tredje kategorien karakteriseres av at det foreligger et økonomisk tap, men uten at det er påført tings- eller personskade. Det foreligger da «ren formuesskade» (også kalt «rent formuestap»). Slikt tap kan for eksempel oppstå ved uforsvarlig finansiell rådgivning.

Et erstatningskrav består alltid i et krav på et pengebeløp. Skadelidte kan derfor ikke kreve at skadevolder forsøker å rette opp skaden ved «naturalytelser», for eksempel ved å pålegge vedkommende å utbedre tingen selv. Et av erstatningsrettens formål er å virke gjenopprettende, hvilket utfordres når skaden er vanskelig å måle i penger. Skadelidte kan ha vært utsatt for en trafikkulykke og blitt totalt hjelpetrenderende resten av livet. En pengesum kan aldri bringe livet tilbake slik det var og ville blitt uten skaden, men erstatningen kan bidra til et noe mer normalisert liv. Skadelidte kan da kjøpe tjenester fra private pleieassistenter og dermed

oppretholde et sosialmedisinsk fungeringsnivå ved å kunne reise på turer og ha sosialt samvær med andre. Enda vanskeligere er det å omsette tapt livsutfoldelse til et kronebeløp. Det samme gjelder ved integritetskrenkelser som voldtekt, der oppreisningserstatning skal kompensere for tort og svie (også kalt «tort og smerte»).

For at noen skal ha rett til erstatning, må tre grunnvilkår være oppfylt: Det må foreligge et rettslig grunnlag for å kreve erstatning. Dette kalles for vilkåret om *ansvarsgrunnlag*. Ansvarsgrunnlaget peker ut hvem som er ansvarssubjekt. Noen ansvarsgrunnlag retter oppmerksomheten mot om det er utvist skyld hos den som voldte skaden, mens andre ansvarsgrunnlag ikke er betinget av skyld – såkalte objektive ansvar (f.eks. bilansvaret). Det er ikke alltid det står en ansvarlig skadevolder bak en skadehendelse. Skadelidte kan for eksempel ha blitt skadet i en fritidsulykke. Da er det ikke grunnlag for å kreve erstatning. Rettferdigheten i dette har ofte vært debattert med henvisning til det amerikanske uttrykket «the bathtub argument», som etterspør hvorfor ikke de som skades i badekaret, skal få dekket sine behov på samme måte som trafikkskadde, yrkesskadde mv.

Videre må det foreligge *skade eller tap*, ellers vil det ikke være noe å kreve erstatning for. Som allerede vist finnes det tre overordnede skade kategorier som kan resultere i økonomisk tap og/eller ikke-økonomisk tap (tort/svie og redusert livsutfoldelse). Norsk rett har tradisjonelt tatt utgangspunkt i at bare økonomisk tap kan kreves erstattet, og at erstatning for ikke-økonomisk tap krever særskilt hjemmel. Dette blir imidlertid ikke mer enn et utgangspunkt: Hjemmelskravet må nyanseres ut fra de enkelte typetilfellenes egenart, hvor løsninger kan måtte søkes i et bredere kildemateriale, som også inkluderer formålsbetraktninger og andre reelle hensyn. I samme retning går Bergsjø 2020 s. 73 f.

I tillegg må det være et bindeledd mellom ansvarsgrunnlaget og skaden eller tapet, en *årsakssammenheng*. Det er tale om et rettslig årsaksbegrep, som stiller krav både om en faktisk årsaksforbindelse og om at denne forbindelsen oppfyller visse «kvalitetskrav» som avgrenser erstatningsvernets rekkevidde.

Alle de tre grunnvilkårene må være oppfylt for å tilkjenne erstatning, og de er derfor kumulative.

Erstatningsretten har en alminnelig del og en spesiell del. Den alminnelige delen omhandler reglene som gjelder for alle eller tilnærmet alle livsområder, mens den spesielle delen gir en særskilt regulering av bestemte områder. Hovedvekten i denne boken er lagt på å fremstille den alminnelige erstatningsretten samt temaer som det alminnelige skyldansvaret, det generelle ulovfestede årsakskravet og de alminnelige utmålingsreglene i skadeserstatningsloven. Til den spesielle erstatningsretten hører blant annet voldserstatningsloven, jernbaneansvarsloven og tivoliloven. Disse blir presentert i kapitlet om lovfestede ansvar og trekkes ellers inn bare der de har relevans i et mer generelt erstatningsrettslig perspektiv. For oversiktens skyld nevnes det at det også finnes særskilte kompensasjonsordninger, slik som «Veteranemnda» (Klagenemnda for krav om erstatning og kompensasjon for psykiske belastningsskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner). Dette er en uavhengig nemnd som behandler klager på vedtak om kompensasjon for psykiske belastningsskader fra Forsvarets utenlandsoperasjoner (se www.regjeringen.no).

Etter denne skisseringen av hovedtemaer og avgrensninger skal jeg belyse erstatningsrettens plassering i rettssystemet (punkt 1.2) og rettsfeltets mangfoldighet og spennvidde (punkt 1.3). Deretter presenteres grunnleggende begreper det er nødvendig å kjenne til for å forstå «kommunikasjonsverktøyet» i faget (punkt 1.4). En forståelse av faget krever også innsikt i rettskildebildet og de særskilte metodeutfordringene man kan møte, som derfor også skal beskrives (punkt 1.5). Videre gis det en oversikt over erstatningsrettens kronologi, med et eget avsnitt som utdyper startpunktet for vurderingen: om det overhodet foreligger en erstatningsrettslig relevant skade (punkt 1.6). Til slutt presenteres den videre disponeringen av boken (punkt 1.7). Historiske linjer er integrert underveis i flere av kapitlene for å gi nærhet til den aktuelle delfremstillingen.

1.2 Plass i rettssystemet

Erstatningsretten er vanligvis plassert som en del av privatretten. Det har sin historiske forklaring i at erstatningskrav opprinnelig oppsto i privatrettslige relasjoner, det vil si mellom personer, eller mellom personer og upersonlige rettssubjekter (f.eks. aksjeselskaper). Erstatningsretten favner imidlertid videre, og moderne erstatningsrett har flere innslag av offentligrettslig regulering. De statlige ordningene om pasientskadeerstatning og voldserstatning er eksempler på dette, og i yrkesskadesektoren er det flere koblinger mellom trygd og erstatning. Her finnes det også egne nemnder som treffer vedtak, og som dermed er en produsent av erstatningsregler i tillegg til domstolenes virksomhet (om enn på et annet nivå, se punkt 1.4). Dette bidrar til å utviske skillet mellom privatrett og offentlig rett på erstatningsrettens område. Det understrekes ytterligere av at det ikke er vanntette skott mellom erstatning utenfor kontraktsforhold («deliktserstatningsretten») og erstatning i kontraktsforhold. Dette blir illustrert i gjennomgangen av ansvaret for leger, styremedlemmer i selskaper, «profesjonsansvaret» mv. Ut over det er fremstillingen konsentrert om erstatning utenfor kontraktsforhold.

Erstatningsretten har linjer til flere andre rettsområder. Et av disse er *pengekravsretten*. Erstatningsretten kan ses som en lære om én av flere måter man kan stifte et pengekrav på, mens det er pengekravsretten (og obligasjonsretten) som besvarer spørsmål om hvordan pengekravet behandles frem til det oppfylles eller bortfaller på annen måte.

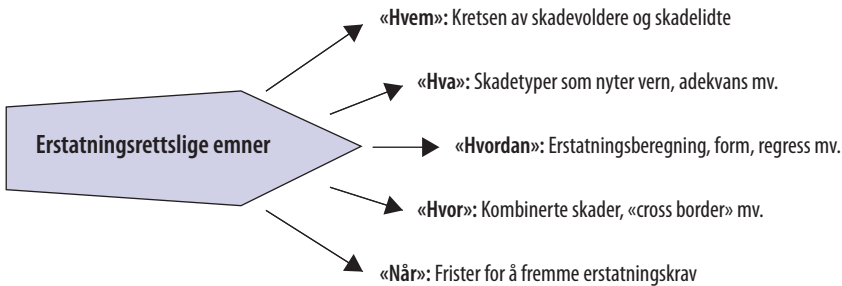
Erstatningsretten har også berøringsflater mot *forsikringsretten*. Her må det skilles mellom ulike typer forsikringer. Personforsikringer er regulert i forsikringsavtaleloven (fal.) fjerde del og kan typisk omfatte ulykkesforsikringer, reiseforsikringer, uføreforsikringer og livsforsikringer. Denne typen ytelser kommer i utgangspunktet i tillegg til erstatningsytelser, for dem som enten ønsker en ekstra sikkerhet for skader som helt faller utenfor erstatningsretten, eller ønsker et høyere dekningsnivå. Skadeforsikringer etter fal. tredje del omfatter forsikring mot erstatningsansvar og er derfor vanlig å behandle i faget erstatningsrett. Dette er forklaringen på at bilansvaret, legemiddelansvaret og yrkesskadeansvaret inngår i studiet av erstatningsretten, selv om et krav i utgangspunktet må rettes mot et forsikringselskap.

Ytelser fra folketrygden og andre velferdsrettslige ordninger omfattes derimot ikke av erstatningsretten, men det er viktige sammenhenger mellom rettsfeltene. Særlig tydelig er det ved utmåling av personskadeerstatning, fordi erstatningen bare skal være et supplement til de offentlige ytelsene. For å kunne utmåle en erstatning må derfor en erstatningsrettsjurist også kjenne til deler av *velferdsretten*.

Historisk sett har erstatningsretten vært tett koblet til *strafferetten*, men disiplinene ble tydeligere delt da straffelovens ikrafttredelseslov fra 1902 ble avløst av skadeserstatningsloven fra 1969 (skl.). Fremdeles finnes det grenseflater mellom rettsområdene, slik som ved oppreisningserstatning etter skl. § 3-5 (personskade og integritetskrenkelse) og skl. § 3-6a (ærekrenkelse). Se artikkelen «Erstatningsretten og krenkelser i sosiale medier» (Hovlid 2018) for en nærmere gjennomgang av erstatningsrettens betydning for ivaretagelsen av retten til privatlivets fred i moderne tid.

1.3 Mangfold og spennvidde

Etter denne plasseringen av erstatningsretten i rettssystemet skal jeg se nærmere på mangfoldet av erstatningsrettslige emner. Dette forklares ved hjelp av figur 1.

Figur 1. Erstatningsrettens mangfold

Figuren viser erstatningsretten som retts- og fagområde til venstre. Dette er et fag som rommer en rekke delemner. Disse er angitt til høyre, hvor de er grovt sammenfattet i fem kategorier ved hjelp av ulike spørreord. Jeg presiserer at skissen gir et forenklet bilde, idet deltemaene kan gli over i hverandre. Disse skal utdypes i fortsettelsen. Beskrivelsen er ikke uttømmende, men gir en oversikt over sentrale erstatningsrettslige emner.

For det første er det et tema i erstatningsretten *hvem* som kan pålegges erstatning, og hvem som har rett til erstatning. Det første er et spørsmål om hvem som kan utpekes som *ansvarssubjekt*. Det kan være skadevolderen personlig eller en som representerer vedkommende. En slik representant kan være et forsikringselskap, som på trafikk- og yrkesskadeområdet, eller det kan være en statlig ordning, som Norsk pasientskadeerstatning (www.npe.no) eller Kontoret for voldserstatning

(www.voldsoffererstatning.no). I moderne erstatningsrett finnes det også eksempler på at staten har blitt erstatningsansvarlig for manglende eller uriktig gjennomføring av EU/EØS-direktiver innen eksempelvis bilansvaret eller for brudd på menneskerettighetene. Dette aspektet utdypes i kapittel 3 om erstatningsrettens internasjonalisering.

Når det gjelder *hvem som kan kreve erstatning*, er det i første rekke den direkte skadelidte. Det kan være eieren av en ødelagt ting eller den som har blitt fysisk eller psykisk skadet i en ulykke. Det er ingen øvre eller nedre aldersgrense for å ha rett til erstatning, men alder har betydning for utmåling av personskadeerstatning. For eksempel gjelder det egne, sjablongmessige regler for skadelidte som er under 19 år på skadevirkningstidspunktet, jf. skl. § 3-2a. Også tredjepersoner kan ha rett til erstatning («tredjepersonserstatning»). Dette kan være strømabonnenter som lider tap når en elkabel kuttes, eller det kan være en mor eller far som påføres inntektstap ved å være hjemme for å ta seg av sitt fødselsskadde barn.

For det andre reiser erstatningsretten problemstillinger om *hva* som skal erstattes. Her oppstår det spørsmål om hvilke typer skader og tap som nyter erstatningsrettslig beskyttelse, og hvor langt dette vernet rekker. Tingsskader og personskader er etter sin art skader som normalt erstattes. I enkelte tilfeller kan det likevel oppstå spørsmål om hvorvidt en personskade etter sin art kan kreves erstattet. For eksempel har det vært diskutert om en person som påføres psykiske skader ved å føde et psykisk utviklingshemmet barn, kan kreve erstatning. Dette fikk sin avklaring i *Downs* (Rt. 2013 s. 1689) og ble besvart med nei ut fra et verdivalg. I formuesskadesektoren er avgrensingsproblemene mer fremtredende, og det er utviklet en lære om «vernet interesse» for å håndtere grensdragningen.

Forutsatt at skaden etter sin art nyter erstatningsrettslig vern, må det avgjøres hvor langt vernet rekker. Utgangspunktet i norsk rett er at skadelidte skal ha full erstatning. Prinsippet er underlagt begrensninger, fordi også skadevolder har beskyttelsesbehov. Derfor finnes det regler som avgrenser ansvaret for tap som blir for avledede, fjerne, indirekte mv. Her har adekvanslæren en viktig funksjon. Den krever at årsakssammenhengen mellom ansvarshendelsen og skaden eller tapet har en viss «kvalitet». Andre avgrensingsverktøy kan også spille inn, slik som lempingsregelen i skl. § 5-2.

For det tredje må det avgjøres *hvordan* erstatningen skal utmåles og gjøres opp. Hovedregelen er som nevnt full erstatning, men konkretiseringen av dette prinsippet avhenger av hva slags skadetype man står overfor. Ved tingsskader kommer ulike prinsipper inn, hvor noen retter oppmerksomheten mot reparasjonskostnadene, mens andre er opptatt av gjenanskaffelsesverdien. På personskadeområdet foranlediges en rekke spørsmål for de mange tapspostene, og det er utviklet konkretiserende prinsipper og retningslinjer for utmålingen av hver enkelt post. Hvilke tapsposter som gjelder, blir beskrevet i neste punkt som en del av begrepsforklaringene. I de tilfellene hvor det finnes et forsikringsselskap eller annet upersonlig ansvarssubjekt, er det en utbredt ordning at dette ansvarssubjektet først utbetaler erstatningen til skadelidte – og dermed står som «garantist» for at kravet dekkes – for så å søke pengene tilbake ved å fremme et regresskrav mot skadevolderen. Se voldser-

statningsloven (lov 17. juni 2022 nr. 57; vol.) § 11, og les nærmere i blant annet Bellika, Dahlin, Haugerud mfl. 2023 samt Brath 2023. Sentrale forarbeider til loven er NOU 2016: 9 *Rettferdig og forutsigbar – voldsskadeerstatning* og Prop. 238 L (2020–2021) *Lov om erstatning fra staten til voldsutsatte (voldserstatningsloven)*. De viktigste endringsforslagene er kommentert av utvalgets leder (Hennum 2016).

For det fjerde kan det oppstå problemstillinger knyttet til *hvor* skaden har skjedd. Det har betydning i flere relasjoner. Hvis skadelidte for eksempel er trafikkskadet, og skaden inntraff under utføring av arbeid, foreligger det en «kombinert skade». Da kan skadelidte velge det ansvarsregimet som gir høyest utbetaling. En av de dommene som blir analysert i kapitlet om bilansvar, handler om en tankbilsjåfør som ble skadet på arbeid. I slike situasjoner er det viktig, for eksempel for en advokat som bistår skadelidte, å vite hvilket regelsett som gir klienten det gunstigste oppgjøret. Det krever oversikt over fordeler og ulemper ved de alternative ansvarsordningene. I en del tilfeller er det enklere å få etablert ansvar under trafikkskadeordningen, men denne har en lavere terskel enn yrkesskadeforsikringen for å avkorte erstatningen dersom skadelidte har medvirket til egen skade. Dette må vurderes fra sak til sak.

En annen type problemstilling gjelder «cross over»-skader, det vil si skader som potensielt sett involverer flere lands erstatningsregler. For eksempel kan det voldes skade på en nordmann som kjører svensk leiebil i Danmark og blir påkjørt av en tysker. Se til illustrasjon *Varde Hovedvej* (U.2020.3747 H) og fra norsk rettspraksis eksempelvis *Kranbilvelt* (LF-2023-3223), med henvisninger til blant annet HR-2019-2420-A, forsikringslovvalgsloven (lov 27. november 1992 nr. 111) § 6 og forordning (EF) nr. 864/2007 om lovvalg for forpliktelser utenfor kontrakt (Roma II). Lovvalgsspørsmål er ofte komplekse og kan involvere et bredt spekter av interne norske kilder i tillegg til europeiske og internasjonale kilder. Det ville føre for langt å gå nærmere inn på dette temaet her, men det nevnes for å vise erstatningsrettens side mot internasjonal privatrett.

For det femte kan det foranlediges spørsmål om *når* et erstatningskrav tidligst kan, og senest må, fremsettes. Det siste aspektet omhandler forskjellige meldefristregler og foreldelsesregler. Disse er viktige: For skadelidte hjelper det lite å oppfylle vilkårene for erstatning dersom kravet har gått tapt fordi det er fremsatt for sent. For en advokat som bistår skadelidte, er det viktig å overholde frister, noe som illustreres av de mange sakene hvor advokaten selv har blitt ansvarlig som følge av fristoversittelse. I denne boken går jeg ikke nærmere inn på det store komplekset av fristregler, men nøyer meg med følgende: Et erstatningskrav foreldes i utgangspunktet tre år etter det oppsto, jf. foreldelsesloven § 2, jf. § 3. Fra dette er det unntak i lovens § 9, blant annet for skader på barn.

1.4 Rettskilder og metodeutfordringer

Dette punktet gir en oversikt over hvilke rettskilder som finnes, og enkelte av de metodeutfordringene som ofte oppstår når man skal klarlegge erstatningsreglenes innhold. Det er sider ved fremveksten og utviklingen av erstatningsretten som

reiser *særlige* metodeutfordringer. Erstatningsretten er et eksempel på hvordan fragmentarisk lovgivning og fraværet av legalitetsprinsippet har «satt Høyesterett og rettsvitenskapen i førerretet» (se nærmere Skjefstad 2018 s. 223). Bevissthet om de metodologiske utfordringene i faget har verdi, fordi det kan forenkle og forbedre selve tilnærmingen til studiet av erstatningsretten og dens kildegrunnlag.

Lovgiver spilte lenge en tilbaketrukket rolle på erstatningsrettens område. Straffelovens ikrafttredelseslov fra 1902 inneholdt regler om erstatning ved personskade og forsørgertap, inntatt i lovens §§ 19 og 21. I tillegg inneholdt loven regler om skadelidtes medvirkning i § 25 og om skade voldt av flere i § 26. På denne tiden var straff og erstatning fortsatt nær forbundet. Bestemmelsene ble etter hvert i utakt med nyere tids behov for klarere og mer spesifikke erstatningsregler, som ble gitt ved skadeserstatningsloven (lov 13. juni 1969 nr. 26). Denne loven inneholder regler om ansvarsgrunnlag ved skader voldt av barn (§§ 1-1 og 1-2), om sinnsykes ansvar (§ 1-3), om ansvar for personer som begår nødhandlinger (§ 1-4), og om ansvar ved skader voldt av dyr (§ 1-5). Arbeidsgiveransvaret er regulert i et eget kapittel (kapittel 2). Loven har i tillegg bestemmelser om utmåling av personskadeerstatning i kapittel 3 og utmåling av tings- og formuesskadeerstatning i kapittel 4. Bestemmelser om skadelidtes medvirkning, lemping og skader voldt av flere er inntatt i lovens kapittel 5. Skadeserstatningsloven befinner seg i kjernen av den alminnelige erstatningsretten, og dens bestemmelser kommer til anvendelse med mindre de er uttrykkelig unntatt gjennom særlover.

Særlover regulerer avgrensede risikoområder. Bilansvaret ble nokså tidlig lovregulert, første gang gjennom motorvognloven fra 1912, som ble avløst av motorvognloven fra 1930 og deretter av bilansvarsloven, som ble vedtatt 3. februar 1961 og fremdeles er gjeldende. Særlig fra 1980-tallet av har det vært en markant økning i lovgiveraktiviteten, noe som har resultert i blant annet forurensningsloven (lov 13. mars 1981 nr. 6), produktansvarsloven (lov 23. desember 1988 nr. 104), yrkesskadeforsikringsloven (lov 16. juni 1989 nr. 65), pasientskadeloven (lov 15. juni 2001 nr. 53) og voldserstatningsloven (lov 17. juni 2022 nr. 57). Flere av lovbestemmelsene er temmelig positivrettslige og såpass spesifikt uformet for det aktuelle livsområdet at de gir lite grunnlag for å utlede mer generelle regler. Særlovene må derimot på flere punkter suppleres med alminnelig erstatningsrett, fordi de ikke selv regulerer det aktuelle erstatningsspørsmålet. Et karakteristisk trekk ved mange av særlovene er at de først og fremst omhandler selve ansvarsgrunnlaget og sier lite eller ingenting om erstatningsutmåling, skadelidtes medvirkning mv. Man må da falle tilbake på den alminnelige erstatningsretten, som kommer inn som en type utfyllende bakgrunnsrett.

Ved tolkningen av skadeserstatningsloven og særlovene oppstår det tolknings-spørsmål på samme måte som ved andre lover. Et gjennomgående trekk er at mange av lovene bruker begreper som ikke er definert i loven selv, men som implisitt henviser til ulovfestet rett. Det gjelder eksempelvis ord som «uaktsomhet», som viser til den ulovfestede skyldregelen, og uttrykk som «volder», «forårsaket» og «som følge av», som viser til de ulovfestede reglene om årsakssammenheng. I slike tilfeller vil man måtte fastlegge innholdet ut fra høyesterettspraksis og andre kilder.

Lovgiver har på flere områder inntatt elastiske ord og uttrykk i loven og overlatt den nærmere grensedragningen til rettspraksis. Det gjelder eksempelvis for de ytre rammene for arbeidsgiveransvaret, som ikke omfatter skader voldt «utenfor det som er rimelig å regne med etter arten av virksomheten eller saksområdet og karakteren av arbeidet eller vervet», jf. skl. § 2-1 nr. 1. Høyesterett har fylt denne oppgaven ved å avsi en rekke dommer som presiserer ansvarsgrensene både generelt og for ulike typetilfeller. For studiet av erstatningsretten som fag innebærer dette samtidig at det kreves en undersøkelse av rettspraksis for å forstå ordenes mening på riktig rettslig måte. Avgjørelsene fra Høyesterett inneholder både tolkning og konkret rettsanvendelse (subsumsjon). Subsumsjonen påvirkes av hvor langt Høyesterett strekker tolkingen. Det antas at «Høyesteretts kildebruk er mer åpen og mindre formell på subsumsjonsstadiet enn på tolkningsstadiet» (Bekkedal og Farsethås 2018 s. 32). Hver avgjørelse må tolkes for å avgjøre om, og eventuelt hvor, det er rettslige utsagn med overføringsverdi til den aktuelle saken.

Lovene er stedvis utfyllt gjennom forskrifter. For å forstå hovedlinjene i erstatningsretten er det ikke mange forskrifter man trenger å kjenne til. Ut fra formålet med denne fremstillingen vil jeg kun trekke inn noen få. Under gjennomgangen av bilansvaret kommer det inn forskrifter som definerer blant annet hva som er en «motorvogn» etter bilansvarsloven (bal.) § 3. Loven gjelder for eksempel ikke for kjøretøy med maksimal hastighet på under 10 km/t, jf. forskrift 14. april 1961 nr. 3000, gitt med hjemmel i bal. § 3 fjerde ledd.

Også i kapitlet om det alminnelige skyldansvaret viser jeg til betydningen av forskrifter, men de er mer generelt omtalt der. Ved utmålingen av personskadeerstatning er det særlig to forskrifter som er sentrale. Den ene er forskriften som konkretiserer reglene for fastsettelse av menerstatning, «menerstatningsforskriften» (forskrift 21. april 1997 nr. 373). Den andre er forskriften som inneholder presiserte regler for utmåling av erstatning etter yrkesskadeforsikringsloven, «standardiseringsforskriften» (forskrift 21. desember 1990 nr. 1027, også kalt «yrkesskadeforskriften»).

Forarbeider har en sentral plass i tolkningen av en rekke erstatningsbestemmelser, noe høyesterettspraksis gir atskillige eksempler på. Det vil særlig fremgå ved de mange presiseringene av skadeserstatningsloven. Den var grundig forberedt, og lovforarbeidene gir viktige tolkningsbidrag, se blant annet Innst. I 1964 og Innst. II 1964. Det samme gjelder forarbeidene til bilansvarsloven, slik som NUT 1957: 1 Innstilling om revisjon av reglene om motorvognansvaret fra Motorvognansvarkomiteen av 1951. I *Tankbil* (Rt. 2012 s. 233) fremhevet Høyesterett betydningen av de mer konkrete forarbeidsuttalelsene om hva som faller innenfor og hva som faller utenfor bilansvarets anvendelsesområde. Dommen gjennomgås i et eget kapittel, men avgjørelsen nevnes her fordi den fanger inn et generelt poeng: Forarbeidenes betydning som rettskilde er størst der de uttaler seg om spesifikke tolkningsspørsmål (Kjelland 2008 s. 32).

Flere av lovene har vært gjennom revisjoner. Skadeserstatningsloven ble i 1973 bygd til med nye bestemmelser om utmåling av personskadeerstatning, herunder nye bestemmelser om forsørgertapserstatning, oppreisningserstatning og erstatning for tapt evne til arbeid i hjemmet. Den sistnevnte bestemmelsen tok sikte på å styr-

ke husmorens erstatningsrettslige vern og føyde seg inn i rekken av 1970-tallets kvinnerettslige reformer, se Kjelland 2002 s. 27 f. For en bredere kvinnerettslig fremstilling av erstatningsretten se Richardson og Rackley 2012 samt Hagland (2018) med henvisninger til FNs kvinnediskrimineringskonvensjon (vedtatt 18. desember 1979 og ratifisert av Norge 21. mai 1981) artikkel 1, 6, 12 nr. 1 og 16. I 1985 ble det vedtatt blant annet nye bestemmelser om utmåling av erstatning for tings- og formuesskader og generelle regler om medvirkning og lemping, se Ot.prp. nr. 75 (1983–84). To år senere, i 1987, ble det vedtatt en ny regel om erstatning til skadelidte som var under 16 år på skadetiden. For denne gruppen av skadelidte ble erstatningsutmålingen standardisert, se den opprinnelige skl. § 3-2a med forarbeider i NOU 1987: 4 og Ot.prp. nr. 81 (1986–87). Av nyere endringer nevnes bestemmelsen om etteroppgjør i skl. § 3-8, som ble vedtatt i 2005 (se Ot.prp. nr. 51 for 2004–2005), og bestemmelsen om erstatningsansvar for skade voldt ved korrupsjonshandlinger i skl. § 1-6, som ble vedtatt i 2008 (se Ot.prp. nr. 73 for 2006–2007). Også bilansvarsloven har gjennomgått viktige endringer, både når det gjelder reglene om anvendelsesområde (bal. § 2), oppreisningserstatning (bal. §§ 4 og 6) og skadelidtes medvirkning (bal. § 7). Av interesse i et metodeperspektiv er at disse endringene har skjedd som følge av Norges EØS-forpliktelser. Dette krever en nærmere forklaring, som gis i kapittel 3.

I de tilfellene hvor NOU-er, proposisjoner mv. beskriver hva som *er* gjeldende rett, får de karakter av å være *etterarbeider*. Det er diskutert om slike kilder kan og bør tillegges betydning. Den alminnelige oppfatningen er at etterarbeider er en relevant tolkningsfaktor, men med begrenset vekt (jf. bl.a. Eckhoff og Helgesen 2001 s. 95 f. og Øie 1994 s. 131–132).

Rettspraksis spiller en helt sentral rolle på erstatningsrettens område. Grunnvilkårene om ansvarsgrunnlag, årsakssammenheng og skade eller tap er utviklet gjennom høyesterettspraksis. Høyesteretts rettsskapende og rettsutviklende funksjon er her svært synlig. En nyere analyse av enkelte spørsmål er gitt i artikkelen «Høyesterett som prejudikatdomstol innen erstatningsretten – foredling eller friere rettspolitikk?» (Tande 2016). Blant milepælene i rettsutviklingen er Høyesteretts utvikling av det ulovfestede objektive ansvaret, særlig fra begynnelsen av 1900-tallet. Andre eksempler er klargjøringen av det erstatningsrettslige årsakskravets innhold i *P-pille II* (Rt. 1992 s. 64), klargjøringen av grunnleggende utmålingsprinsipper i «domstrilogien» *Ølberg* (Rt. 1993 s. 1524), *Horseng* (Rt. 1993 s. 1538) og *Skoland* (Rt. 1993 s. 1547), den uttrykkelige formuleringen av regelen om at skadevolder må «ta skadelidte som han/hun er», slik at det i utgangspunktet skal ses bort fra spesiell mottakelighet, i *Papegøye* (Rt. 1997 s. 1), klargjøringen av regelen om objektivt produktansvar på ulovfestet grunnlag i *Lettbetong* (Rt. 1993 s. 1201) samt utviklingen av konkretiserte beviskriterier ved vanskelig konstaterbare skader som nakkeslengskader^① i *Nakkesleng I* (Rt. 1998 s. 1565) og *Nakkesleng IV* (Rt. 2010 s. 1547). Normert oppreisning er i sin helhet utviklet av Høyesterett gjennom atskillige avgjørelser. Se eksempelvis *Scooterkollisjon* (HR-2023-1035-A), som fastsatte oppreisningsbeløpet til 1,5 ganger folketrygdens grunnbeløp på

domstidspunktet. Denne og en rekke andre dommer om oppreisningserstatning beskrives i punkt 12.6.5.2.

Høyesterettsdommene kan inneholde generelle rettssetninger og kan gi anvisning om hvilke skjønnsmomenter som er relevante. Når en personskadeerstatning skal utmåles, kan dommene også gi veiledning om nivået på den erstatningen som skal tilkjennes. I likhet med mange andre områder i erstatningsretten krever det en analyse av flere avgjørelser, fordi det er først da det kan avdekkes eventuelle *mønstre* i Høyesteretts argumentasjon. Dette gir også en forklaring på hvorfor det i fremstillingen her blir vist til flere dommer om samme tema, noe som har sammenheng med rettsvitenskapens oppgave om å *utlede* generelle regler. Ved å se flere dommer i sammenheng for å identifisere begrunnelsesmønstre dempes også en annen utfordring: Høyesterett har ofte en nokså kompakt skrivestil, og formuleringene i premissene er sjelden like gjennomarbeidet som en lovtekst. Ved å bygge resonnementene på flere dommer reduseres risikoen for å legge for mye i premissene (unngå overtolkning).

Den sentrale plassen rettspraksis har i erstatningsretten, har sammenheng med at dette er «det uventedes rettsområde» (Askeland 2002b s. 23), og at «[t]orts reflect society, with all its movements, its commotions and its unexpected turns» (Koopmans 1999 s. 261). Løsninger må derfor ofte søkes fra sak til sak. Behovet for dynamikk gjør domstolene mer egnet enn lovgiver til å styre rettsutviklingen på en del områder, for eksempel kravet til årsakssammenheng. Som Gunnar Aasland fremhever, «synes [det] klart at adekvansspørsmålene ikke kan lovreguleres, men må overlates til domstolene» (Aasland 1985 s. 54).

Det er avsagt et betydelig antall tingrettsdommer og lagmannsrettsdommer. Disse kan bidra i tolkningen, men har generelt liten rettskildeverdi. Av den grunn har jeg først og fremst anvendt underrettsdommene som illustrasjonsmateriale. Praksis fra forvaltningsorganer som Pasientskadenemnda brukes her også primært som eksempelmateriale. Slik praksis kan imidlertid tillegges en viss vekt i den utstrekning de kan tas som uttrykk for, eller har gitt seg utslag i, en fast og konsistent praksis, sml. prinsippene i *Angiografi* (Rt. 2006 s. 1217, avsnitt 38), *Sarkom* (Rt. 2008 s. 218, avsnitt 63) og *Amerika* (HR-2022-1132-A, avsnitt 56). Se nærmere om dette i Kjelland 2005 s. 10 og Kjelland 2013 s. 27. Andre faktorer kan også spille inn, slik som forvaltningspraksisens varighet, tilgjengelighet, omfang og konsekvens, se Eriksen 2019 s. 320 f. Boken trekker også inn noe praksis fra Trygderetten, som ble opprettet med hjemmel i trygderettsloven (lov 16. desember 1966 nr. 9) og er et domstolsliknende forvaltningsorgan. En særlig metodeutfordring er spørsmålet om hvilken vekt praksis fra Trygderetten skal ha, se Ikdahl 2016. Spesielt vanskelig er det når retten utvikles og presiseres mellom rettsanvendere som fungerer gjensidig bekreftende. Ikdahl kaller dette fenomenet for «rettskildesløyfer» (s. 310).

Rettslitteraturens betydning i erstatningsretten har sammenheng med at det lenge forelå lite lovgivning, og at domsmaterialet var stort og ubearbeidet. Gjennom rettsvitenskapelige arbeider har dette og andre kilder blitt satt i system, noe som har bidratt til å kartlegge argumentasjons- og vurderingsmønstre i rettspraksis og gitt konstruktiv kritikk til avsagt høyesterettspraksis. Samspillet mellom rettspraksis og

rettsvitenskap er svært viktig og alminnelig anerkjent på erstatningsrettens område, og det er «en påvirkning som går begge veier» (Aasland 2007 s. 668). Tilsvarende er påpekt av Høyesterett selv, se *Ullevål* (HR-2018-2080-A, avsnitt 44) og *Frøybas* (HR-2019-2396-A, avsnitt 52), som begge omtales senere i boken.

«Reelle hensyn» refererer både til hva som gir en god løsning i den aktuelle saken, og til hva som gir en god rettsregel (innholdsmessig og retts teknisk). Reelle hensyn styres av vårt verdigrunnlag. Med Blandhol kan man si at reelle hensyn kan ses som en «samlebetegnelse for interesser, verdier, prinsipper og hensyn som rettsordningen og rettsanvendelsen uttrykker, ivaretar eller søker å oppfylle» (Blandhol 2013 s. 24). Sml. Monsen 2012 s. 47. En av disse godhetsbetraktningene er virkningsorienterte vurderinger. Man må da danne seg en mening om konsekvensene av det som vurderes, og legge vekt på om disse er gode eller dårlige. Slike betraktninger spiller for eksempel inn i drøftelsen av erstatningsvernets rekkevidde. Hensynet til en god regel kan krysses av hensynet til et godt resultat i enkelttilfeller. Hensynene i erstatningsretten beskrives som eget tema i neste kapittel.

Europeiske og internasjonale kilder blir også beskrevet som et eget emne, se kapittel 3.

1.5 Grunnleggende begreper

I likhet med andre rettsfelt har erstatningsretten sin egen terminologi. I dette punktet presenteres begreper som brukes gjennomgående i fremstillingen, mens mer emnespesifikke begreper forklares underveis der de opptrer første gang. I tillegg er det utarbeidet ordforklaringer, som er tatt inn bakerst, og ordene som er forklart der, er merket med symbolet ①.

Jeg bruker begrepet «ansvarshendelse» om en hendelse som oppfyller vilkårene i selve ansvarsgrunnlaget, og som man vurderer å knytte erstatningsplikt til (noe som også forutsetter at øvrige erstatningsvilkår er oppfylt). Det gir en enklere terminologi enn stadig å skulle vise til uttrykk som «den skadevoldende begivenheten» og liknende.

Ved selve etableringen av erstatningsansvaret møter man begreper som karakteriserer de forskjellige typene ansvarsgrunnlag. Et hovedskille går mellom skyldansvar og objektivt ansvar. «Skyldansvar» særkjennes av at ansvarsgrunnlaget stiller krav om at skadevolder må kunne bebreides for ikke å ha handlet annerledes. Uaktsomhetsansvaret er bygd på en slik tankegang. Uaktsomhetsansvaret kalles også for «culpaansvaret». Ordet «culpa» er latin og betyr *skyld* (uforsettlig) (Gisle 2017 s. 70 og von Eyben 2004 s. 85). Ansvar som ikke er betinget av skyld, kalles for «objektivt ansvar». Bilansvarsloven har en slik ansvarsform, og det er derfor forklarende når bal. § 4 angir at skadelidte har krav på erstatning «endå om ingen er skuld i skaden».

Årsakslæren har sitt eget sett av begreper. Selve årsaksbegrepet brukes forskjellig av ulike forfattere og trenger presisering. Jeg bruker et vidt årsaksbegrep, som omfatter både reglene om faktisk årsakssammenheng og reglene om adekvans, uvesentlighet mv. (som brukes for å avgrense erstatningsansvaret). Faktisk årsaks-

sammenheng kan foreløpig forklares som at hendelsen har vært en nødvendig betingelse for skaden. Rettslig årsakssammenheng kan foreløpig forklares som en skjønsmessig avgrensning av ansvarets utstrekning, der man blant annet vurderer om skadefølgen er for fjern, avledet, indirekte mv. Et vidt årsaksbegrep forenkler terminologien og samsvarer med tendensen i nyere høyesterettspraksis. Jeg presiserer at årsaksbegrepet som benyttes her, ikke favner så vidt at det inkluderer spørsmål om hvorvidt den skadde interessen overhodet nyter erstatningsvern, hvilket må avgjøres ut fra reglene om vernet interesse, se punkt 1.6.2.

Videre skal jeg presisere enkelte skade- og tapsbegreper. Begrepene «tingsskade» og «formuesskade» er allerede presentert ovenfor, slik at jeg her utdyper begreper man møter i personskadesektoren. Ved personskader er begrepet «realskade», eller kortformen «skade», sentralt. En fysisk skade er en negativ endring i legemets anatomiske og/eller fysiologiske tilstand og kan omfatte både akuttbelastninger (skader) og sykdom. I utgangspunktet omfattes også mindre tilstandsforstyrrelser, som små skrubbsår. Psykiske skader er vanskeligere å definere, hvilket viser seg ved ulike tilnærminger innen medisinsk teori. Enkelte gir korte beskrivelser, som at «[p]sykisk lidelse innebærer at tankeliv og følelsesliv er forstyrret» (Reinertsen og Aanderaa 1988 s. 13, original kursivering er utelatt). For analysene her er det tilstrekkelig med en slik enkel forklaring, som blir presisert ved behov. Det kan være et uskarpt skille mellom fysiske og psykiske lidelser, og i erstatningsretten har man i begrenset grad vært opptatt av å trekke grensene. Det har sammenheng med at psykiske lidelser i utgangspunktet er likestilt med fysiske plager, hvilket ble uttrykkelig formulert allerede i *Larsen* (Rt. 1968 s. 884). Skadelidte hadde her en psykisk sårbarhet som ble utløst ved en bilpåkjørrelse. Høyesterett understreket at «[d]et må i alminnelighet ytes erstatning for invaliditet som skyldes ulykken, uansett om den er organisk eller nevrotisk betinget» (s. 890).

De sentrale tapsbegrepene er «økonomiske tap» og «ikke-økonomiske tap». Til den første gruppen hører merutgifter og inntektstap (ervertstap). Det er vanligvis disse formene for økonomiske tap jeg betegner som «tap». Ikke-økonomiske tap kan bestå i tapt livsutfoldelse, som erstattes gjennom menerstatning, og/eller tort og svie, som kompenseres ved oppreisning. Når det er andre enn den direkte skadelidte som rammes, står man overfor et «tredjepartstap» eller «tredjepersonstap». Disse kjønnsnøytrale termene er mer moderne enn den tradisjonelle «tredjemannstap», og derfor benyttes hovedsakelig de to førstnevnte i denne boken.

1.6 Erstatningsrettens kronologi

1.6.1 Generelt

Det er flere måter å ordne kildene på, hvilket gjenspeiles i rettslitteraturens forskjellige tilnærminger til erstatningsretten. Systematikken varierer med forfatter og tidsepoke, og variasjonene har også sammenheng med om fremstillingene er generelle eller gjelder spesielle deler av erstatningsretten.

Erstatningsrett – en lærebok er en bred fremstilling av norsk erstatningsrett og beskriver samtidig erstatningsrettens internasjonalisering. Boken gir en helhetlig fremstilling av erstatningsrettens to hovedspørsmål: Foreligger det erstatningsansvar? Og i så fall, hvor langt rekker ansvaret? Fremstillingen omfatter både det privatrettslige og offentligrettslige erstatningsansvaret. Sentrale ansvarsgrunnlag som culpaansvar, arbeidsgiveransvar, ulovfestet objektivt ansvar og bilansvar dekkes. I tillegg beskrives reglene om årsakssammenheng og erstatningsutmåling samt reglene om skadelidtes medvirkning, lemping og solidaransvar. Både personskader, tingsskader og rene formueskader behandles.

Denne tredje utgaven er oppdatert med en rekke nye høyesterettsavgjørelser, nyere juridisk teori og sentrale lovendringer. Boken er også ajourført med EØS-rettslige kilder og menneskerettslige kilder.

Det er lagt vekt på å gi boken en pedagogisk innretning, blant annet ved en rekke instruktive figurer og tabeller.

Boken er velegnet som lærebok for juridiske studenter, men vil også være nyttig for dommere, advokater og andre som arbeider med erstatningsrett.

Morten Kjelland er professor ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo.

Han ble i 2008 dr. juris på avhandlingen «Særlig sårbarhet i personskadeerstatningsretten» og har utgitt flere bøker og artikler innen erstatningsrett.

 Universitetsforlaget

ISBN 978-82-15-06311-9

9 788215 063119